93. ԹԸՌՉԸԿԱՆ ՀԱՐՍԸ

Ինըմ ա, չի ինըմ մին թաքավեր ա ինըմ։ Էտ թաքավերին մին տղա յա ինըմ։ Մի քանի վախտանը ետը թաքավերին տղան հորն ասըմ ա.

— Ա՛ հա̈ր, օղում ըմ ախճիգյ օղիմ։

Հա̈րը տղեն ասում ա.

— Քյնա հա̈րո̇ւր մանեթ փող ըշխադե, պեր, քյըեզ հետե հըրսանեքյ անիմ։

Տղան տանան տո̇ւս ա կյամ, քյնա̈մ մոտիկ քղաքումը մին հարուստի տան նո̈քյա̈ր նի մննում։ Տարին տասը մանեթ փող ա ըստանում։

Մի քանե վախտ վեր կործ ա անում, հարուստը նո̈քյա̈րեն ասում ա.

— Մունք քյննա̈կան ընք քյարվան, պեթկ ա պատրաստութուն տեսնանք, իրեք ամես քյննա̈կան ընք, իրեք ամես ետ ընք կյըլլա̈կան։

Տրանք ճընապար ըն ընգնո̇ւմ։ Ճընապարը կյետեն ղրաղավըն ա ինո̇ւմ։

Շատ ըն քյնա̈մ, խրեգյ ըն քյնա̈մ, քյնա̈մ ըն տո̇ւս կյամ մին մեծ սարու տակ։ Էտ սարը էնքան պեցո̇ւր ա ինո̇ւմ, վեր վեչ մինը կարում չի տական եշի, փափաղը վեր ա ընգնըմ։

Էտ սարեն կլխեն մին մեծ ղուշ ա ինըմ կաղնած։ Հարուստը ետ ա տեռնըմ նո̈քյա̈րեն ասում.

— Էն ղուշը տեսնում ը՞ս, էն մըզանա մինին տըննական ա,

քանի տարալ չի, եք էս եղներան մինը մորթինքյ, մաշկինքյ, մունք էլ կյողլը կենանք, վեր ղուշը կյա, էտ եզանը մեսը յոր օնե, քյինա̈, մունք էլ տուն կկյանք մեր ճընապարը կշարունակինքյ։

Նո̈քյա̈րը հոժարվում ա, պիրըմ ըն եզնը մորթում, մաշկում, ճընապարեն մաշտեղը մեսը վեր քցում։

Հարուստը նո̈քյա̈րեն ասըմ ա.

— Եք քըլեզ տինիմ մորթուն մաշին, կյեզվե, թա չէ քըլեզ կտանե։

Պերում ըն տղեն տինում մորթուն մաշին, պենդ-պենդ կապում, վեր քցում, մեսն էլ կյետը քցում, ո̈ւրա̈նք կյողլը կենում։

Ղուշը թռչում ա, կյամ, տես եշում, տեն եշում, տեսնում վեր վեչ մին պեն չիկա, էտ մորթեն յոր օնում, քյինո̈ւմ։

Ետ սարեն կլխեն ղուշը պեց ա անում, տեսնում մին տղա յա։ էտ տղան եր ա կենում, տեսնում էն ա սարեն կլխեն։ Սարեն կլխան կանչում ա.— Հե՜յ, հե՜յ խազային՛, պա ես հո՞ւնց կյամ։

Հարուստն ասում ա.— էտ քարերան վեր ածե, ետավ էլ տու եք։

Ետ տղան քարերան հինչքան կարում ա, վեր ա ածում։ էտ քարերը շատ թա̈նգյանուց քարեր ա ինո̈ւմ։ էտ մարթը էտ քրերավը եղները պեռնում ա, ճընապար ընգնում, էն տղեն էլ թողըմ ա ընդեղ։

Իրեք օր էտ տղան մնում ա ըտեղ։ Վերշը ըրա̈զըմը տըեսնըմ ա, վեր մինն ասում ա.— Եր կաց, ըտեղ մին քար կա, պըցըրցրու, տակավը ճընապար կա, քյինի հըսե սարեն տակը։

էտ տղան իտի յա անում։ Քարը պըցըրցնում ա, փա̈լա̈քյաններավը քշանում, տո̈ւն կյամ մին տոն։

էտ տանը մին պառավ ա ինո̈ւմ նստած։ Ըտրա ներքե պռոշը տափին ա սիրփըմ, երե պռոշը՝ պատալոկը։

էտ պառավը վեր տըեսնում ա էտ տղեն զարմանըմ ա, հրցնում ա.— Տու հո՞ւնց ըս եկալ ըստեղ։ Վեր տղերքս կյան, քըլեզ կօտին։

Պառավը մտածում ա, թա̈ հո՞ւնց անի, վեր էս տղեն վնաս չի տան։ Տանում ա էտ տղեն ա̈վլին քամակեն կյեղըմ։ Ծուրո̈ւգյո̈ւնը տղերքը վեր կյամ ըն, ասըմ ըն, թա̈— Ա՛ մար, էս հի՞նչ ա, մըրթ-մըրթավետ ա կյամ։

Մա̈րն ասըմ ա.— Մարթ, պեն չի կա ըստեղ։

Տղերքյը հվատում չըն։

Մարը տըղորցն ասըմ ա.— Ծուրթո̈ւմնը կերեքյ իմ տված կաթնավս, վեր վնաս չըք տալու, ասիմ։

Տղերքյը ո̈ւրթո̈ւմն ըն օտում։ Մարն ասում ա.— Իմ քվոր տղան ա, եկալ ա։

Ըտըղան տղան տունս ա կյամ, մին քանի վախտ ըտրանց նհետ ապրըմ։ Ընդրանց տոնը մին քանի օթախ ա ինում։ Էտ տղան ամմեն մին օթախ պեց ա անում, ման կյամ։ Ընդեղ մին տոնն ա ինում, պեց չըն անում, էտ տղան վեր շատ ա խնթրում, պեց ըն անում, տըեսնում, վեր ըտեղ իրեք կյեղեցիկ ախճիգյ ըն նստած։

Տղան էտ պառավեն ասըմ ա.— Ցըես պիտի էտ ըխճըկորանցը մինին օղիմ։

Պառավըն ասում ա.— Դե վեր օղում ըս, օղի։ Էքյուց կքյնաս մեր բաղըմը հովուզ կա, ուրանք քյննական ըն լղնալի, կքյնաս մինին հալավը կյուղանաս, հինչքան էլ վեր ասե, տաս վեչ։

Էքյսը էտ տղան քյնամ ա բաղը, էտ ըխճըկերքը վեր կյամ ըն լղընալի, մինին հալավը կյուղանում ա։ Էն մնացածը հըլըվնեն կյենում ըն, քյնում, ամմա էտ մինը մընըմ ա տկլոր։ Հինչքան խնթրում ա, վեր հալավը տա, էտ տղան տամ չի, յոր ա օնում էտ ըխճըկանը կյամ տոն։

Ըտեղ էտ տղան տրան նհետ ապրում ա, տրանց մին տղա յա ինում։

Ըտեղ շատ ըն կըենում, խրեգյ ըն կըենում, վերչը էտ տղան ասում ա.— Ցըես օղում ըմ քյինիմ իմ հորս աշխարքը, լուս աշխարքը, պառավը հոժարվում ա։

Մեծ տղան նան մեշնակ տղան ասըմ ըն.— Մունք կտանինքյ։

Ամմա մարը ռազի չի ինում, ասում ա.— Տուք տրանց վնաս կտաք։

Վերչը պուճուր տղան տանըմ ա լուս աշխարքը, պեց թողում, ըտեղ տահանք շատ ըն քյնում, խրեգյ ըն քյնում, հսնում ըն մին կյուղի։ Ըտեղ սկսում ըն ապրիլը։

Տահանց մի տղա էլ ա ինում։ Ըտեղ մին պելի յըն փռնում։ Մին օր էտ պելուն տղան փսակվում ա, ըտրանց էլ ըն կանչում։ Տրանք ուրանց խոխեքյը յոր ըն օնում, քյնում հըրսանեքյ։ Էտ հըրսնընքումը հու վեր պար ա կյամ, էտ հարսը հավան չի կենում։

Վերչը տրան ստիրում ըն, վեր ինքյն էլ պար կյա, էտ հարսը ետ ա տեռնում, ասում.

— Ինձ մին հալավ օնիմ, հիբ վեր հաքնիմ էն վախտը կյիլյական ըմ, պար կյամ։

Վերչը էտ հալավը կյենում ա պար կյամ։ Մեհետ մին տղան ա յոր օնում, պար կյամ, մեհետ էլ էն մին տղան, վերչումն էլ էրկու տղան խտտում ա, թա պար կյա, թռչում ա, քյնում։ Հետան հինչքան թվանգյ ըն տրքցնում, նի չի կյա՞մ։

Ըտեղ էտ տղան քոռըփեշմանն, կյամ ա տոն, մտածում, թա՞ հունց անե, վեր էլհա քյինա՞ ընդեղ։

Վերչը ասում ա. «Էլհա քյնամ էն քյո՞հնա՞ հարուստին կոխկը նո՞քյա՞ր մննիմ, բա՞լքյա՞ս քյնամ էլհա ընդեղ»։

Շատ ա կյամ, խրեգյ ա կյամ, վերչը էտ հրուստեն քթենում ա, նո՞քյա՞ր նի մննում ընդրա տանը։

Էլհա կյամ ա էտ հարուստն ասում.— Մունք պետք ա քյնանքյ քյարվան, վեց ամսվա պադրաստոթուն տես։

Մին օր էլ ճընապար ըն ընգնում։ Վերչը էլհա քյինամ ըն, հսնում էտ սարը։ Էլ հա եզն ըն մորթում, տղեն մորթուն մեչին կապում։ Ղուշը կյամ ա, աղեն տանում, պեց անըմ։ Վեր խազայինն ասըմ ա.

— Քարերան վեր քրցի, էա տըղան ասում ա.

— Էլ ըստեղան քար չըմ վեր քցիլ, էլ էն նո՞քյա՞րը չը՞մ։

Էտ մարթը եղները տերտակ յոր ա օնըմ, կյամ տոն։ Էտ տղան էլհա էտ քարը պըցրըցնում ա, կյամ պռավեն կոշտը, լոխ նաղլ անըմ, հինչ վեր կլխավը ընցալ ա։

Էտ տղան քյնամ ա ընդեղ, հշտեղ վեր ո՞ւրա՞ն կնեգյն ա ապրըմ։ Տեսնում ա, վեր էն մեծ տղան կյիրք ա կարթում։

Տղեն անա հրցնում ա.— Հշտեղ ա քու մոր հալավը։

Տղան նշանց ա տամ, էտ տղան յոր ա օնում, էրում։

Կնեգյը կյամ ա ասում.— Իմ ղա՞րդա՞ս քու կըլոխտ շատ օյիննի յա կյալու։

Մարթն ասում ա.— Վեչինչ, հինչ օղում ա, թող ինի։

Ըտրանք ետ ըն տեսնում, կյամ լո՞ւս աշխարք, կյամ ըն հրսնըմ էն քաղաքը, հշտեղ վեր ո՞ւրա՞ն հա՞րն ա ապրըմ։

Էտ քըղաքումը տոն ըն փռնում, ապրում։ Խա՞բա՞րը հսնում ա թաքավերեն, վեր տղան ըտեղ ա ապրում։ Թաքավերը նղանում ա, վեր տղան եկալ ա, եկալ չի հորը տոնը։

Ո՞ւրո՞ւգյո՞ւնը տղան, ո՞ւրա՞ն կնեգյը խոխեքյը յոր ըն օնըմ, կյամ թաքավերեն տոնը։ Թաքավերը վեր տեսնում ա հարսեն, մըթկումը ասում ա. «Ցրես պիտի տղես սպանիմ, հարսիս նհետ ապրիմ»։

Էն մին ո՞ւրո՞ւգյո՞ւնը հա՞րը տղեն ղոնաղ ա կանչում։

Վեր մարթը օղում ա քյինի, կնեգյը ասում ա.— Ա՛ մարթ, վեր քյնաս քու հոր կոշտը, առաչիտ ճարած խորագյ ըն տննա՞կան։ Վեր ասե, խե՞ քու ըմանատ չըս օտում, կասիս, վեր շատ ա, կարում չըմ օտիմ։

Տղան քյնամ ա հորը տոնը։ Մին խրեգյ խուսելանը ետը հարրն ասում ա.— Հաց պերեքյ, օտինքյ։

Ծառան պիրում ա հացը քցում։ Էտ վախտը տղան ուրան ամանը տինում ա հորը ըռաչին, ինքյը թաքավերին ամանը յոր օնում։

Ըտեղ թաքավերը հըրցնում ա.— Խե՞ օտում չըս։

Տղան ասում ա.— Ցրես տանը կերալ ըմ, ետնան եկալ։

Հացը ուտելան ետը, տղան քյնամ ա տոն։

Թաքավերը տեսնում ա, վեր էս ամալը անց չի կացավ, մհենգյ էլ օղում ա մին օրիշ պեն անե։ Պիրում ա տանը մղակըմը մին մեծ հոր ա քանդում, էրկու մեծ ղզղան իփած ճուր ա հզբրում, հորեն կլոխըն էլ գյարավ ծասկում, վեր տղան կյա, անց կենա, ընգնե հորը, էն ճուրն էլ ածե կլխեն։

Մարթը վեր օղում ա քյնի, կնեգյը ասում ա.— Մեր թուլան էլ եր կալ, հշտեղավ թուլան քյնա, ընգեղավ էլ տու կքյնաս։

Իտի էլ անում ըն։ Թուլան հշտեղավ քյնամ ա, տղան էլ ընդեղավ ա քյինամ։ Վեր կյամ ա մղակեն կոխկըն ա հըսնում, թուլան լոք ա տամ, տղան էլ ա լոք տամ։ Ընդըղան տղան կյամ ա տոն։

Թաքավերը վեր տեսնում ա էս դոնում էլ չի պեն տուս եկալ, մեհետ էլ մին օրիշ պեն ա մտածում։

Ուրանց քըղաքան հեռու մին ծմակում մին փոս ա քանդում, ինքյն էլ խոր, ուրան կործ ընողներեն ասում ա.— Էքյուծ քյնանական ընք վըերսի։

Էքյսը վեր օղում ըն քյնան վըերսի, կնեգյը տղեն ասում ա.— Քյինիլ միր, վեր քյինիս քու հար կլխետ մին օյին ա պիրլական։

Տղան էլ ասում ա.— Վեշ մին պեն չի ինի՞լ։

Կնեգյն ասում ա.— Դե վեր լսում չըս ինձ, քյըեզ նհետ էլհա թուլան եր կալ։

Էքյսը տղան ծի յա նստում, ուրան հորը նհետ ճընապար ընգնում։

Շատ ըն քյնամ, խրեգյ ըն քյինամ, հարն ասում ա.— Եկեքյ հաց օտինքյ, սոված ըմ։

Պիրում ըն հաց օտին։ Հարը տանը իրեք հաց ար թըխել տըվալ ինքյն էլ էնքան աղ ա քըցել տըվալ, վեր կարում չըն օտին։

Տղան վեր օտում ա, շատ ա ծրավըմ, հորն ասում ա.— Ծարավ ըմ, ճուր ըմ օղում։

Հարն ասում ա.— Պեր աշկետ մինը տուս օնիմ, փոսավը մին ճուր տամ։ Իտի էլ անում ըն։ Աշկը տուս ա օնում, փոսավը մին ճուր տամ, վեր աշկը վեր ըն քցում, էտ թուլան յոր ա օնում, տինում լուզվեն տակեն։

Մին խրեգյ վեր քյինա̈մ ըն, էլհա ճուր ա օղում։ Հա̈րը պիրում ա էն մին աշկըն էլ տուև օնում, փոսավը մին ճուր տամ։ Վեր քյնամ ըն, հսնում փոսեն կոշտը, քմակեն կուփե յըն տամ, քցում փոսը։ Թուլան էլ էն աշկերը տանում ա, փոսեն մաչին կյեղում։

Ուրուգյունը վեր կյամ ըն տոն, մարթը կյամ չի։

Կընեգյը հորն ա հըրցնում.— Տղատ հո՞ր ա։

Հա̈րն ասըմ ա.— Պա եկալ ա, տոն չի եկա՞լ։

Կնեգյը գյիդում ա իլա̈լ մարթը հիշտեղ ա։

Ուրա̈նց հրևան էրկու մարթ ա կանչըմ, Թուլան էլ տինում նհետնեն, ասըմ.— Հիշտեղ Թուլան քյնի, տուք էլ կքյինիքյ։

Քյնում ըն, վեր հըսնում ըն հորեն կոխկը, Թուլան կնձկոնձում ա։ Ըտեղ կաղնում ըն։ Էտ տղան հա̈լա̈ սաղ ա ինում, պադասխանում ա, ըտըղան տուև ըն օնում, պիրըմ տոն, ետավ կնեգյը ասըմ ա.— քյե՛ցեքյ, Թուլան ծըեղ տննական ա մին փոսու կոխկ, աշկերը հեն ա ընդեղ, յոր կօնիքյ կյաք։ Մին հատ էլ Թև ա իննա̈կան, էն էլ յոր կօնիքյ։ Իտի էլ անում ըն։

Աշկերը, Թևը պիրըմ ըն։ Աշկերը տինում ըն տեղը, Թևն էլ քսում, աշկերը լիվըցնում։

Խա̈բա̈րը հսնում ա հորը, վեր տղատ սըղացալ ա, էն ա տանը։

Թաքավերը մհենգյ էլ մին օրիշ պեն ա մտածում։

Պիրըմ ա մին մինգյանա շինիլ տամ, վեր տըղեն քըցի մաչը։

Թաքավերը տղեն կանչում ա, պիրում տոն, հաց ըն օտում, չայ ըն խմըմ։

Ըտեղ Թաքավերն ասըմ ա.— Ցըես քյեղ մին հարստոթուն նշանց տամ, քյինի եր կալ, յըես էս ա պռավալ ըմ, տու վըս Թաքավեր տունըլական, վեր մեր ամմեն պենին տեղը գյիդա̈ս։ Ցըես մին մաշին ըմ շինիլ տվալ, վեր օղիս մարթու պատժիս, մաչը կքցիս, հոփ տաս։

Թաքավերը տանըմ ա նշանց տամ, համ էլ ասըմ.— Նի մոտ մաչը, նշանց տամ։

Տղան ասըմ ա.— Ծք տու նի մոտ, քանի վեր յըես պիտի պատժիմ, ես պիտի սըվերիմ։

Իտի էլ անում ըն։ Նի յա մննում։

Տղան վեր մեհետ շոռ ա տամ, Թաքավերն ասում ա.— Ցա՛վ ա տամ։

Տղան էլ ասում ա.— Պա վեր տու օզալ ըս ինձ զհա̈րավ խորագյ տաս, ինձ ցավ չի տվա՞լ։

Մեհեստ էլ ա շոռ տամ, թաքավերն ասում ա.— Լավ, բոլ ա, ցա՜վ ա տամ։

Տղան ասում ա.— Պա վեր փոսը կտրալ ըս, ինձ քուռըցրալ, ինձ ցավ չի՞ տվա՜լ։

Ըտեղ թաքավերը մեռնում ա։

Տղան քյնա՜մ ա ուրա՜ն կնեգյը, խոխեքյը յոր օնում, քյնա՜մ հորը պալատումը լա՜վ ապրում։ Ըտրանք հասեն ուրա՜նց մուրազեն, տուք էլ հըսնիք ծեր մուրազեն։

Երգյինքան իրեք խնձո՜ր ա վեր ընգյնում. մինը՝ ասողին, մինը՝ կյիրողին, մինն էլ՝ էն հեռու, շատ հեռու տեղի կարթողին...